

ПАЭТЫКА ВЯСЕЛЬНЫХ ПЕСЕНЬ ГОМЕЛЬСКА-ЧАРНІГАЎСКАГА ПАМЕЖЖА. ДАВЯСЕЛЬНЫ ПЕРЫЯД

Вясельныя песні прадстаўляюць сабой своеасаблівую сістэму. У беларускім фальклоры вылучаюцца *апавядальныя* песні, «якія канстатуюць, тлумачаць і каменціруюць абрадавае дзеянне, выяўляюць адносіны да яго з боку роду, (хору)», *імператыўныя*, «якія змяшчаюць заклік, загад, наказ, парад, просьбу аб пэўным дзеянні, яны павучаюць і напамінаюць пра існуючы этыкет, устаноўлены звычаямі вясельнага абраду», *заклінальныя*, якія «з'яўляюцца заклёнамі-заклікамі, скіраванымі да звышнатуральных магічных сіл», *велічальныя*, што «ўшаноўваюць асноўных удзельнікаў вяселля, асабліва маладую і маладога і іх блізкіх», *жартоўныя*, «у якіх кпяць са свата, свацці, дружак, а часам і маладых, паказваюць іх у камічным выглядзе» [2, 15].

У творах давясельнага перыяду на Беларусі найбольш частотнымі з'яўляюцца апавядальныя і жартоўна-сатырычныя, радзей сустракаюцца імператыўныя і велічальныя песні. Ва ўкраінскім фальклоры дамінуюць апавядальныя і імператыўныя песні. У іх, як правіла, апісваюцца або каменціруюцца абрадавыя дзеянні, змяшчаецца заклік да пэўнага дзеяння, напрыклад:

– *Ой, ходіть на заручини,
Там Маруся заручається.
Там Маруся заручається
Та й від роду відлучається* [* 4].

Найбольшая ўвага сярод твораў, што выконваліся на Гомельшчыне ў час сватання, надаецца дыялагічным формам-рухавікам абраду:

- *А ці дома пан ды й гаспадар?*
- *Дома, дома.*
- *Сваты ўжо прыехалі, стаім на парогі, намарозіўшы ногі.*
- *Заходзьце!*
- *А ці тут жыве курачка да пары нашаму петушку?*
- *Тут...* [*1]

Як бачна, дыялог яскрава прэзентуе этап сватання, калі нявесту і жаніха атаясамлівалі з рознымі жывёламі або птушкамі: гэта маглі быць бычок і цёлачка, голуб з галубкай, курачка і певень, селязеньчык і вутачка, што знаходзіць працяг у песенных сімвалах: «*Сівы, белы селязеньчыку, / Ці быў ты на Дунайчыку, / Ці бачыў ты сваю качачку?...*» [2, 63]. Пры дапамозе змястоўнага дыялогу не толькі апісваецца момант сватання ў сукупнасці абрадавых персанажаў, але і скіроўваюцца іх дзеянні:

– *А ці ведаеш ты, дзевачка,
Што ў цябе госцейкі начуюць?
Яны табой, маладой, таргуюць.
Твой цябе татुлька прадае,*

*За цябе грошыкаў не бярэ.
– Таргуйся, татулька, таргуйся,
А напрасі горад стаўлёны,
Каб дзе было ўстаць, коней узяць,
Маладым баярам пагуляць [2, 68].*

Паэтыка беларускіх і ўкраінскіх песень узбагачаецца пры дапамозе разнастайных тропай, сярод якіх найбольш пашыранымі з'яўляюцца: **паясняльныя** эпітэты. Яны, паводле А. М. Весялоўскага, «назваюць якую-небудзь адну прымету, якая або лічыцца істотнай у прадмеце, або характарызуе яго па адносінах да практычнай мэты і ідэальнай дасканаласці» [3, 17]. Найчасцей такія эпітэты сустракаюцца ў песнях, што выконвалі падчас сватання («бярозка кучаравая», «дзяўчына маладая», «пярсцёнак залаты», «сталы дубовыя», «сваты даражэнькія»):

*Прадай, прадай, мой татачка,
Свой сад, ой, вінаград,
Спраў мне, мой родненькі,
Ой, дзявоцкі нарад:
Чырвоныя чабоцікі,
Ой, да на ножачкі,
Зялёную спаднічаньку,
Ой, сляды замятаць,
Залатыя калечкі,
Ой, на ручачкі,
Дарагія маністачкі,
Ой, да на шыечку [2, 137].*

Калі весці гаворку пра **жартоўныя** песні, то тут трэба спыніцца на вобразях бацькоў:

*Ой, праніла й да маці дочку
За мёду да квацерачку.
Да й напіўшыся, скача,
А праспаўшыся, плача [2, 90].*

У падобнай ролі выступае бацька маладой, які таксама прапівае дачку: «Ці не жаль таму бацьку, / Што праніў сваю дачку / На салодкім мядку / Да й горкай гарэлцы?» [1, 90].

Для заручынных песень найбольш характэрны **таўталагічныя** эпітэты: «салодкі мядок», «цёмная ночка», «стары дзед»:

*Праніла маці дочку
За цёмную ночку... [1, 91].*

Значную ролю адыгрываюць у беларускіх і ўкраінскіх вясельных песнях **паўторы**, якія робяць тэксты больш выразнымі. Часам яны ўзмацняюцца паўторам аднакарэнных слоў, напрыклад, назвы абраду і абрадавага дзеяння:

*Хадзіце вы на сватанне,
Хадзіце вы на сватанне.
Ды па белым абрусе,*

*Ды на белым абрусе.
Ой, сваты, ой, сваты,
Вы далека і куды? [* 3]*

Або:

*З-пад белага ды бярэзнічку
Выбягае белы конічак [* 3].*

*Галюхна та белить рушнички беленько.
Да белить рушнички беленько,
Прийшов до еї батенько.
– Годі тобі, донечко, белити.
Вже твое беливо зменило.
Вже твое беливо зменило,
Вже твое личенько змарніло.
Вже твої буяре у дворі,
Вже твої рушнички на тобі [1, 76].*

Вобраз галубкі заўсёды сімвалізаваў чысціню, маладосць, нездарма ў вясельных песнях беларусаў і ўкраінцаў парны вобраз галубкі і галубка з’яўляецца агульным. Зразумела, што пазначае ён жаніха і нявесту: «*А ці ёсць галубок да пары нашай галубкі...*» [*2].

Зноў жа нельга абысці ўвагай і спрадвечны вобраз адзіноты – зязюлю. Што датычыць песень сватання, то тут гэты вобраз-сімвал узнікае нездарма, бо не ўсе дзяўчыны, якія былі засватаны, хацелі ісці замуж. Даволі часта вяселле адбывалася па прымусу бацькоў, як сцвярджаюць жыхары вёскі Каравацічы: «*Дзяўчына не заўсёды хацела ісці замуж, таму прыходзілі бацькі жаніха і дамаўляліся адразу з яе бацькамі, без яе ўдзелу*»:

*Кукавала зязюленька пад акном,
Плакала, ой, Юлечка, за сталом.
Ой, не плач, не плач, Юленька... [* 1]*

Такім чынам, на Гомельшчыне і Чарнігаўшчыне ў асноўным пераважаюць апавядальныя вясельныя песні, пры гэтым на Чарнігаўшчыне часцей сустракаюцца пабуджальныя, а на Гомельшчыне – жартоўныя песні.

ЗАЎВАГІ

* 1. Запісана ў г. Добруш Гомельскай вобласці ад Вікторыі Канстанцінаўны Аўмененка, 1945 г. н.

* 2. Запісана ў в. Левашы Рэчыцкага раёна Гомельскай вобласці ад Марыны Леанідаўны Агеевай, 1945 г. н.

* 3. Запісана ў г. Мазыр Гомельскай вобласці ад перасяленкі з Уржумскага раёна Кіраўскай вобласці Ларысы Іванаўны Васілец, 1973 г. н.

* 4. Запісана ў г. Гомель ад Ніны Уладзіміраўны Курбацкай, 1952 г. н.

ЛІТАРАТУРА

1. Весільні пісні: У 2-х кн. Кн. 1 / упоряд. М. М. Шубравська. – Київ, 1982.
2. Вяселле. Песні: у 6-ці кн. Кн. 1 / склад. Л. А. Малаш. – Мінск, 1980.
3. *Гілевiч, Н. С.* Паэтыка беларускай народнай лiрыкi. Слова i вобраз. Паэтычны сiнтаксiс. Гукапiс i рыфма / Н. С. Гiлевiч. – Мiнск, 1975.